חיה'לע גרובער

(צו דער געלעגענהייט פון איהר אייראפעאישן טור).

פון חגניה מ. קייזערמאן.

אין אמעריקא, וואו געשעפט פאר־נעהמט אזא דאמינירענדען פלאץ, ווערט דאך מיט ליעבשאפט מצד דער אמעריקאנער אינטעליגענץ און די קולטורעלע פאלקס־מאסען באגריסט און אפלאדירט רוט דרייפער, ניט ווייל זי צייגט רייצענד געפוצטע ספעקטאקלען מיט דראמע, מוזיק און טענץ, ניט אפילו מיט מוזיקאלישע אויסצייכנונגען, נאר הויפטזעכליך דער־פאר, ווייל מען זעהט אין רוט דרייפערס רעדענס־ארט פלאסטישע שילדערונגען פון אמעריקאנער פאלקס לעבען, פון אמעריקאנער פאלקס־לאר, ווייל מען דערפיהלט אין איהרע אינטערפעטאציעס א שטיק אמעריקאנער קולטור געשיכטע. רוט דרייפערס קונסט־פארם איז שוין אנערקענט ביי דער אמעריקאנער אינטעליגענץ און די דאזיגע פארשטענדניש פאר שטילע אינדיווידועלער קונסט דוקא אין אמעריקע איז א באווייז פון א גרויסער קולטור און קונסט מדרגה.

דאס אידישע אמעריקא, איז אין פארגלייך נאך יונג, נאך ניט איינגעפונ־דעווען אידיש אידישע קולטורעל, א גרויסער טייל פון דער אינטעליגענץ איז פארענגלישט; נאר א קליינער טייל האט אן אינטערעס אין דעם קינסטלעריש שיל־דערען די נאהענטע אידישע פארגאנגענע־הייט, דעם רייכען אידישען פאלק־לאר, פאנטאס מוזיק, דעם טויזענט־פאכיגען דראמאטיזם און שפילערישע נאאיוויטעט פונ'ם אידישען לעבען ביי דער אלטער היים.

אין אייראפא, וואו עס לעבט דאס אידיש קולטורעל אידענטום, איז געבוי־רען געווארען דער דראנג פאר נייע טעא־טער פארמען ביי אידען. אין געקומען די "הביימה" וואס האט מיט שטורם געגעבען גאנצע אייראפע. אין דער זעלבער צייט איז אויך געקומען די ווילנער טרופע און פון דער צווייטער זייט האט מען געבויט דעם אידישען וויסענשאפטליכען אינ־סטיטוט, און אזוי אויפגעשטעלט דאס פארשען פון גאנצען קולטור שאץ פון אי־דישען פאלק אויף וויסענשאפטליכע יסודות. די אידישע אמעריקא אז נאך ניט גרייט געווען פאר נייע טעאטער פאר־מען, איז די "הביימה" אין אמעריקא אונ־טערגענאנגען ווייל טראץ דעם קינסטע־דישען רושם וואס זי האט דא געמאכט, האט זיך ניט געפונען די איינציגע אדער גרופע מעצענאטען אן וועמענס סובסידיען קינסטלעריש טעאטערען קענען ניט עק־זיסטירען, און אפילו דער גאנצער ציר־ניזם וואס פלאפעלט וועגען קולטור און העברעאיש האט ניט פארשטאנען די וויכ־טיגקייט פון שאפען א באשיידענע סוב־סידיע פאר דער גרעסטער פראפאנאנדע וואס אזא קינסטלעריש העברעאיש טעא־טער ווי די "הביימה" האט געקענט אויס־איבען. סיי פאר העברייאיש און סיי פאר דעם ציוניזם. די "הביימה" האט אבער אי־בערגעלאזען אין אמעריקא א פאר אין איהרע זייל־ען, פון וועלכע דער וויכטיגס־טער איז אהן צווייפעל היה'לע גרובער.

זי האט ניט געקענט בלייבען רוהיג, אדער זיך אריינפאסען אין די סטאטישע פארמען פון אמעריקאנער אידישען טעא־טער. זי האט ניט געקענט וויל אין איהר האט געקאכט דער קינסטלערישער ווילען צו שאפען עפעס נייעס. יענע קינסטלערי־שע נייעס פאר וועלכע די אמעריקאנער קריטיק האט היה'לע גרובער פארגליכען מיט רוט דרייפער.

וואס איז די דאזיגע נייעס? היה'לע גרובער האט באשלאסען אריינצוברענגען זייטס ביי זייט פון אידישען טעאטער די זעלבע קונסט־מאנס אויף אידיש־העברע־איש וועלכע רוט דרייזער פארטרעט אזוי דערפאלגרייך אויף דער ענגלישער שפראך. דאס מיינט: היה'לע גרובער האט גע־נומען אלס גרונד־מאטעריאל פאר'ן נייעס קונסט־שטייגער וואס זי האט אונטערגע־נומען שאפען דעם רייכען אידישען פאלק־לאר. דאס פאלקס־ליעד, גאסען ליעד, דעם גרויסען קוואל פון חסידות מאטיוו, די דראמאטיש־מוסאריסטישע שילדערונגען פון אונזער אלטער און נייער ליטעראטור און צו גענעבען צום רייכען מאטעריאל, דורך קינסטלערישער אינטערפרעטאציע דעם ארייגינעלען אופן, דעם באראקטערס־טישען שטייגער פון געראנק אדער בילד, איז ארויסגעקומען א נייע אידישע קונסט פון שעהנקייט, צנועה'דיגקייט, דורכגע־דרונגען מיט אן אידיליישער אידישקייט וואס פארשווינדט טאקי פון אידישען לעב־בען, לעבט אבער אזוי אינטענסיוו אין אונזער ליטעראטור.

די השגחה האט היה'לע גרובער גע־בענשט מיט א קינסטלערישער אמת אי־דישער פערזענליכקייט, מיט א לירישע־מר־זיקאלישער שטימע פון צארטעסטע פע־חיגקייטען, מיט וואונדערליכע הענט פון א מערקווירדיגער באוועגליכקייט און שטי־לעווידיגקייט, מיט א גרויסען דראמאטישען טאלאנט, שווי־שפילערישער פארשיעדענ־ארטיגקייט און קלוגען הומאר.

דערצו איז זי פארליעבט אין דער אידישע־העברעאישער קולטור, איבערהויפט אין די פארמען פון אידישען נעכטען, נעהמט זי זיך אונטער די דאזיגע פארמען אזוי צו פרעזענטירען, פאר יום־טוב'ן און פארשטעלען אז זיי זאלען פארבליבען אין דעם אמאליגען פונ'ם מאדערנעם אי־דישען לעבען און אינספיראציע.

זעהען איהר די קריטיקער סיי פון דער ענגלישער גרויס־פרעסע ווי די "ניו יארק טיימס", "ניו יארק וואָרלד", "הע־ראלד טריבין" א. א. סיי די וויכטיגסטע אידישע קריטיקער ווי ד. מיקרוני, א. גלאנץ, הלל ראנאף און צעהנדליג אנדערע אין די 60 שטעדט אין די פאראייניגטע שטאאטען און קאנאדע וואו מען האט איהר נייעס קונסט־צווייג געזעהן. ריהמט מען איהר מיט דער גרעסטער באגייסט־רונג און לויב־געזאנגען און מעהר ווי איין קריטיקער פארגלייכט איהר קונסט מיט די אויבערדערמאהנטע און אנדערע באראמיט־הייטען פון אנדערע פעלקער.

דער פאקט בלייבט אבער, אז היה'לע גרובער איז דערווייל די איינציגע וואס טוט פיאנערען ארבייט פון באפעסטיגען א נייעס, אינדיווידועלען צווייג פון דער אידישער שויישפיעל קונסט. וועלכער דארף אין וועגן לויט איהר גלויבען אריינ־דרינגען אין באוואוסטזיין פון די אידישע מאסען אזוי ווי די זעלבע קונסט פארמע האט זיך איינגעבירגערט ביי אנדערע קול־טור פעלקער.

אין וואס אבער באשטעהט היה'לע גרובערס אריגינאליטעט? מיט וואס איז איהר ארבייט א נייער צווייג פון אידישען שויישפיעל קונסט וועזען? ערשטענס דורכ'ן אפטיילען זיך פון 16 פון אין דער גמרא און ניט צו קאנען עס אי־בערלייענען. דער רבי האט טאקע לכתחילה געמיינט, אז דאס איז א רביש קוויטעל. דערזעהענדיג אבער די פוילי־שע שריפט, איז דער רבי געווארען אוי־סער זיך. ער האט באלד געפונען אימי־צען, וואס האט איהם דאס קוויטעל אי־בערגעלייענט און א שרעק האט איהם ארומגענומען. וועז מען האט איהם אי־בערגעלייענט, וואס איז דעם צעטעל איז געווען געשריבען. דאס צעטעל איז געווען געשיקט צו דער טאכטער חיה'טשע, פון פארשפרינגליכער קרושה, זענען דערנאך געקומען באגאבטע זינגער און דאס איר־ישע פאלקס ליעד דערהויבען דורך קינסט־לעריש זינגען, אבער דער חסידישער ניגון איז פארבליבען לצניש, מיט א הפקר'דיג שמייכעל אויף די ליפען וואס האבען עס געזונגען.

היה'לע גרובער איז די ערשטע וואס האט גענומען דאס פאלקס ליעד, זיך צור־געהערט ווי די פאלקס־פרוי זינגט עס אין קוך, ביים פרעסען, ביי פארשיעדענע הויז־ארבייט, איינגעזאאט אין זיך זייער מימיק זייערע איידעלע באוועגונגען, זייער אי־דישע סביבה און זי לאזט אונז הערען ווי אזוי דאס פאלק זינגט. דער שטייגער אי־דער איז אזוי שעהן, אזוי איינדרוקספאל, אזוי הונדערט פראצענט אידיש. אז יענע אידישע סביבה וועלכען זי מאלט דורכ'ן קינסטלערישען ליעד, ווערט לעבעדיג פאר אונזערע אייגען און אונזער געמיט. און אינטערפרעטירט זי דעם חסידישען ניגון, ברענגט זי איהם צוריק צום רבינס טיש, ווייקט איהם אין פרומקייט, אין חסידיש־לאאנס, שווי־שפילערישער פארשיעדענ־ארטיגקייט און קלוגען הומאר.

זעהען איהר די קריטיקער סיי פון דער ענגלישער גרויס־פרעסע ווי די "ניו יארק טיימס", "ניו יארק וואָרלד", "הע־ראלד טריבין" א. א. סיי די וויכטיגסטע אידישע קריטיקער ווי ד. מיקרוני, א. גלאנץ, הלל ראנאף און צעהנדליג אנדערע אין די 60 שטעדט אין די פאראייניגטע שטאאטען און קאנאדע וואו מען האט איהר נייעס קונסט־צווייג געזעהן. ריהמט מען איהר מיט דער גרעסטער באגייסט־רונג און לויב־געזאנגען און מעהר ווי איין קריטיקער פארגלייכט איהר קונסט מיט די אויבערדערמאהנטע און אנדערע באראמיט־הייטען פון אנדערע פעלקער.

דער פאקט בלייבט אבער, אז היה'לע גרובער איז דערווייל די איינציגע וואס טוט פיאנערען ארבייט פון באפעסטיגען א נייעס, אינדיווידועלען צווייג פון דער אידישער שויישפיעל קונסט. וועלכער דארף אין וועגן לויט איהר גלויבען אריינ־דרינגען אין באוואוסטזיין פון די אידישע מאסען אזוי ווי די זעלבע קונסט פארמע האט זיך איינגעבירגערט ביי אנדערע קול־טור פעלקער.

אין וואס אבער באשטעהט היה'לע גרובערס אריגינאליטעט? מיט וואס איז איהר ארבייט א נייער צווייג פון אידישען שויישפיעל קונסט וועזען? ערשטענס דורכ'ן אפטיילען זיך פון 16 פון אין דער גמרא און ניט צו קאנען עס אי־בערלייענען. דער רבי האט טאקע לכתחילה געמיינט, אז דאס איז א רביש קוויטעל. דערזעהענדיג אבער די פוילי־שע שריפט, איז דער רבי געווארען אוי־סער זיך. ער האט באלד געפונען אימי־צען, וואס האט איהם דאס קוויטעל אי־בערגעלייענט און א שרעק האט איהם ארומגענומען. וועז מען האט איהם אי־בערגעלייענט, וואס איז דעם צעטעל איז געווען געשריבען. דאס צעטעל איז געווען געשיקט צו דער טאכטער חיה'טשע, פון דורך דער פאנטאטיגער שפיל אירער צו שאפען די קינסטלערישע אילוזיעס וועלכע זי וויל. אן אויסגעצייכענטער ביישפיעל איז פרצ'ס איין אקטער "נאך קבורה".

אלע אידישע ארטיסטען וועלכע האב־בען געשפיעלט "נאך קבורה" האבען עס אויפגעפאסט אויף דעם זעלבען כמעט שאבלאנעס שטייגער און זיך ארויסגע־האלפען מיט אלע דעטאלען פון דעם טעקסט. היה'לע גרובער, טרעט צו דער זעלבער ראל מיט א שפאגעל נייע אויפ־פאסונג, זי מיידעט אויס אלע קלייניגקיי־טען און פאסט אויף אן אלמנה ניט ווי א וואהרזיניג היסטערישע, נאר א חיפלאזע פול מיט ליריזם וואס דערברענגט איהר צו דער העכסטער מדרגה פון טראגעדיע. דאכט זיך אזא פשוט בילד ווי דאס ליכט בענשען איבערן יאר־צייט ליכט אין עס מאכט דעם שטארקסטען איינדרוק. דער־נאך איר פאנטאמיגער שפיעל: דאס ווארטען ער זאל פון שול אהיימקומען, דאס ארויסברענגען דעם אנגעזעהענעם מאן אויף דער ביהנע. די צארטע מיט ליעבשאפטפולע געשפרעכען, דאס פרומע מאהעטירען, ברוגז'ן זיך פאר זיין שווי־גען... און פלוצלינג אזוי ווי אויפגעגאפט זיך ווי פון א שלאף געטראנק און פון דער ראעקציע, אויסגעבראכען אין א גע־וויין, אזוי וואונדער דין, אזוי הארצריי־סענד, אז עס דערגרייכט צו דער העכס־טער שטופע פון קונסט.

היה'לע גרובער פארלאזט אין גיכען דעם אמעריקאנער קאנסטיגענט ווייטער צו שפינען דעם דערפאלגרייכען עקספערי־מענט איהרען אין ליטע, לאטווע, פוילען, רומעניען און ארץ ישראל און דערנאך צוריקברענגען דעם רעזולטאט פון איהרע נייע ארבייטען קיין אמעריקא. זי נעהמט זיך מיט פון אמעריקא און קאנאדע די ברכות און די לוים־געזאנגען פון דער פאראנטווארטליכער קריטיק, דיי ליעב־שאפט פון טויזענטער אינטעליגענטען און קולטורעלע פאלקס־מאסען און זי וועט אהן דעם מינדעסטען צווייפעל באגעגענען דיי באגייסטערטע אויפנאהמע פון איירא־פעאישער אידענטום וואס איז נאך מעהר מסוגל איהר קונסטלערישער ארבייט ווי נעהערע אפשוואצען.

דער רבי האט איהם ניט געוואלט גע־בען די טאכטער פאר א ווייב

אין לעמבערגער „מאָרגען" ווערט דערצעהלט פאלגענדע מעשה נורא וואס האט זיך לעצטענס פארלאפען אין רבי'ס הויז.

אין שטעדטעל שטשעזעץ, וואס איז 28 קילאמעטער פון לעמבערג, וואוינט א רבי, אן איינציקל פון בעלזער. זיין גא־מען איז רבי דוב סאפיר רובין.

דער רבי פארמאגט אחוץ חסידים און תלמידים אויך א וואונדערשעהנע בלייהענדיגע טאכטער אין עלטער פון 16 יאהר, אן אמת'דיגע רבישע שעהנהייט.

צווישען דעם רבי'ס חסידים נעפי־נען זיך אויך צוויי בחורים, קלמן צוקער־בערט און זיין חבר בערל בערל הערש בעקער.

זיצענדיג אזוי ביים רבי'ן אין שטוב האט קלמן געוואָרפען אז אויג אויף דער שעהנער 16 יאהריגער טאכטער פון רבי'ן — חייה'טשע.

דאס איז דערגאנגען אין דער עפענט־ליכקייט, ווייל לויט ווי עס ווערט באַ־הויפטעט, האט מען זיך צוגעהערט פאל־נענדען שמועס, וואס איז פארגעקומען צווישען די צוויי חברים קלמן צוקערבערט און בערל הערש בעקער.

— ווער איז שעהנער, חייה'טשע צו מארטא? — האט געפרעגט בערל הערש זיין חבר קלמן. (מארטא איז אן אוס־ראיניש מיידעל, א פריוואט בעאמטען אין שטשעזשעץ).

— מיר נעפעלט טאקע בעסער חייה'־טשע — האט קלמן געזאגט.

— טא האב מיט איהר חתונה!

ערשט דעמאלט האט זיך אין קלמן צופלאקערט די ליעבע אזן ער האט גע־זאגט צו זיין חבר, אז ער וועט זיך פאר גארניט אפשרעקען און פאר יעדען פרייז מוז ער באקומען חייטשען פאר א ווייב.

פוילישע ליעבע בריוועלאך אין א גמרא

מען האט וועגען דעם אויבען גע־בראכטען דיאלאג דערצעהלט דעם רבי'ן, אבער ער האט ניט געוואלט גלויבען. א צופאל האט אבער דעם רבי'ן איבער־צייגט, אז קלמן איז פארליעבט אין זיין טאכטער.

דער רבי האט געעפענט א גמרא און אין איהר געפונען א „בריוועלע". דער רבי האט געעפענט דאס בריוועלע און האט עס ניט געקאנט לייענען. א רע־טעניש: א קוויטעל, וואס געפינט זיך אין דער גמרא און ניט צו קאנען עס אי־בערלייענען. דער רבי האט טאקע לכתחילה געמיינט, אז דאס איז א רביש קוויטעל. דערזעהענדיג אבער די פוילי־שע שריפט, איז דער רבי געווארען אוי־סער זיך. ער האט באלד געפונען אימי־צען, וואס האט איהם דאס קוויטעל אי־בערגעלייענט און א שרעק האט איהם ארומגענומען. וועז מען האט איהם אי־בערגעלייענט, וואס איז דעם צעטעל איז געווען געשריבען. דאס צעטעל איז געווען געשיקט צו דער טאכטער חיה'טשע, פון זיין תלמיד קלמן, און דער אתוכן?

היסטע ליעבעס ערקלעהרונגען פון א היים הארץ און א בעטענדיגער שטים. „חייה'טשע! איך האב דיך ליעב, אהן דיר קאן איך ניט לעבען. מיר מוזען ווערען מאן און ווייב. אזן אויב טא־טע וועט ניט מסכים זיין, טא לאמיר אנטלויפען אין דער וועלט אריין. זי איז לאנג און ברייט און מיר וועלען ניט פארלוירען זעהן. חייה'טשע! דערבא־דער זיך איבער מיר אין קום היינט אין די אוועגנט־שעה'ן צום צמענטאזש. מיר וועלען זיך דורכשמועסען".

חוץ דעם איז דער צעטעל געווען באשריבען מיט ליעבעס לידער, ארויס־נעגומען פון ביכלאך אלע אין פוילישער שפראך. (ווער עס האט געשריבען די ברייוואלאך ווייסט מען ניט... קלמן אליין איז א קליינער בקי אין פוילישע).

דער רבי איז שיער ניט געפאלען אין חלשות, געוואהר ווערענדיג דעם גע־פעהרליכען סוד.

זי ווייסט ניט פון גארניט

דער רבי האט צוגערופען זיין טאכ־טער, איהר געוויזען דאס ליעבע־בריוועל, איהר מיט א הונדערטפאכיגער אר־בעט מיט א קאר געבראכטן אין מאנט־רעאל און איבערגעגעבען זיי צו די גוטע אידען וועלכע האבען פאר זיי ווייטער געזאָרגט. קענט איהר זיך שוין פארשטע־לען וויפיעל ברכות מיר האבען פון זיי געקראגען.

"ווען איהר וואָלט וויסען ווי די ברידער אש האבען זיך מקריב געווען העלפענדיג אידישע אימיגראנטען אדער וויפיעל מר. און מרם. פאלאק האבען גע־מאכט נאנצע סעודות פאר גרופען פון צעהנדליגער אידישע אימיגראנטען און פיעלע פון זיי געהאלפען פארזעצען זייער רייזע אדער זיך שטעלען אויף די פיס? איך וויל אויך ניט אנרופען נאך נעמען

היים. איצט האט עס זיך געהאנדעלט דערין, ווי אזוי מען פיהרט אפ די טאכ־טער צו דער באהן. חיי'טשע האט מסכים געווען צו אנטלויפען, אבער עס איז לאַ־ראן געווען די מורא, צי קלמן וועט איהר אויפ'ן וועג צו דער באהן קיין שלעכטס ניט טאן. אט צוליעב דעם האט א איד, שמואל שיין, זיך אנגעטאן אין א יוני־פארם און האט אפגעפיהרט דעם רבי'נס טאכטער צו דער באהן.

אנהענגער פון רבי'ן האבען אויך ניט צומזיק'ט דעם פארליעבטען קלמן, און מען האט איהם מיט זיין חבר ארויס־געוואָרפען פון קלויז, און זיי טארען מעהר אהין ניט קומען.

איצט דרעהען זיך דיי צוויי חסידיש־לאך ארום פוסט און פאסט, און יעדער טייט אויף זיי מיט די פינגער, און דעם רבי'ס טאכטער איז ביי איהרע קרובים אין אונגארן. אט אויף אזא אופן איז צו־שטערט געווארען א ליעבעס ראמאן פון א חסידישען בחור.

קוויבעק און די אידישע אימיגראציע ארכיוס

(קאָרעספאָנדענץ)

פון ש. קאפלאן

די קאלטע וואסערען פון לאבראָדע־רער שטראם, פארטראגען אין קוויבעק דורך דעם סט. לאָרענס טייך, די אָטעאן־שיפען אין פארלויף פון גאנצע אכט מאָ־נאטען. דער קוויבעקער פארט איז געשלאָ־סען בלויז אין די ווינטער חדשים. דאס דאזיגע פארפליכטעט דעם אידישען אי־מיגראנטען הילפס פאראיין צו האבען, אזוי ווי אין אנדערע קאנאדער פארטען, זיין פארטרעטער אין פארט אין פארלויף פון די נאוויגייישאן מאנאטען.

די טעטיגקייט פון די קוויבעקער אידען אויפ'ן נעבעט פון הילף דעם אידי־שען אימיגראנטן, איז פיעל עלטער ווי פון דער טעטיגקייטס פעריאד פון אידישען אימיגראנטען הילפס פאראיין. איז דע־ריבער געווען יעהר אינטערעסאנט זיך דורכצושמועסען מיט די עלטערע אידישע תושבים אין קוויבעק און בעיקר מיט הער בעסלער, וועגען דעם פארגעשיכטליכען פעריאד פון אימיגראנטען הילף.

איך האב באזוכט דעם פאָרינען מאָנ־טאג דעם זקן אין זיין הויז און איהם געבעטען מיר דערצעהלען וואס ער האט געהערט און געזעהן באגעגענענדיג לשם מצוה אין פארלויף פון א גאנץ דור יעדער שיף וואס פלעגט ברענגען אידישע אימי־גראנטען קיין קוויבעק און איהם אויך באקאנט געמאכט מיט מיין מיסיע אלס דער פעלד ארבייטער פון איד. אימיגראנ־טען הילפס פאראיין. איך האב איהם דער־צעהלט וועגען דער לאגע פון די אידען אין מזרח אייראפא און וועגען די נייע גזירות וואס רוהען זיך אן אויפ'ן אזוי שווארצען הימעל אין דער אידישער אימי־גראציע. האט דער אלטער מיר באַ־טראכט צום ערשט פון אויבען בין אראפ און אנגעהויבען צו רעדען:

"יאהר איין יאהר אויס זענען געפאר־מען צו אונז אידישע אימיגראנטען צעגאַ־שען פון אידישע צרות. מיר ווייסען וואס עס טוט זיך אויף יענער זייט ים. און אויב אונז איז ניט אינגאנצען קלאָהר ווי עס לעבען דאָרט אונזערע ברידער ווייסען מיר אבער צו גוט ווי זיי ליידען דאָרט. דאס איז ניט טאקי א מאָנטערשאלער. אבער די ערשטע לעבעדיגע גרוסען פון קישי־נעווער פאָרגאָב. האבען מיר. קוויבעקער באקומען. דעם ערשטען טריסט־וואָרט צו די צום טויט איבערגעשראקענע 60 אידען פון קישינעוו וועלכע זענען אנגעקומען צו אונז אין 1902 יאהר האבען מיר קוויבע־קער אידען זיי געבראכט. און פארוואס נאָר פון קישענעוו? וועניג האָט מען אידען געפיינען פריהער און שפעטער? איז דען געווען א שעה פאר מיין קומען און נאך מיין קומען אין אמעריקא מיט 42 יאהר צוריק וועז אידען זענען ניט געלאָ־מען פון דלות, פון גזרות און פון פייער? און אויב דאָס איז נאך אויך וועניג, האָ־בען מיר אויך געווישט זיי טרעהרען פון די אידען וועלכע האבען זיך ארויסגעריסען פון קעסעל גאנדען און געקומען דורך קווי־בעק אין דער נייער אמעריקא (קאנאדע) מיינענדיג אז דאָס איז עפעס א נייער סביבה מיט וועלף אן בערען אָהן אידען.. זיי האבען געמיינט אז זיי לויפען אָן וואסער און קאלטע וועלדער. אויף גאָטס באראט אבי ניט אריינצופאלען צוריק אין די לענדער וואו דער איד איז הפקר. אז מיר האבען זיך אנגעקאָרמעט. מאכט פסח, אָדער בכלל אָנגעקאָרמעט. אָנגעטאן, באַרוהיגט און מיט א טריין אָדער מיט א קאר געבראכט אין מאָנט־רעאל און איבערגעגעבען זיי צו די גוטע אידען וועלכע האבען פאר זיי ווייטער געזאָרגט. קענט איהר זיך שוין פארשטע־לען וויפיעל ברכות מיר האבען פון זיי געקראגען.

"ווען איהר וואָלט וויסען ווי די ברידער אש האבען זיך מקריב געווען העלפענדיג אידישע אימיגראנטען אדער וויפיעל מר. און מרם. פאלאק האבען גע־מאכט נאנצע סעודות פאר גרופען פון צעהנדליגער אידישע אימיגראנטען און פיעלע פון זיי געהאלפען פארזעצען זייער רייזע אדער זיך שטעלען אויף די פיס? איך וויל אויך ניט אנרופען נאך נעמען

קענען אויסמיידען אלע שטרויכלונגען וועלכע קענען געלייגט ווערען פון דער אידישער אימיגראציע מיין פון מאָנטרעאל און אז דאס דאזיגע איז מעגליך ביי פולער ארגאניזירונג ארום דער אידישער אימיגראציע הילפס טעטיגקייט. שטעהט זיך אז די פעהיגסטע מענשען יעדער אידישער קהלה אין קענערע וועגען זיך מוזען שטעלען אין דער שפיץ פון דער ארבייט.

דער פרעזידענט פון דער אידישער קהלה אין קוויבעק, דער הער א. מילער, וועלכער איז געווען דער טשערמאן פון מיטינג, האט וואָרנס אונטערשטיצט די ארויסגעזאגטע נעראנסען פון מר. פאל, האט נעמאכט אן אפיעל פאר מעמבערשאפט וואס איז באנייסטערט געענטפערט געווארען און אלע אנוועזענדע האבען זיך מלא־פארשריבען אלס מעמבערס. א באזונדער־ען דאנק ווערט דא אויסגעדריקט הרב בערמאן און די הערען שאראן און גול־בערט פאר זייער טיכטיגער הילף. די ערשטע טעלעגראם פון אייראָפּע אויסגעגעבען אין פעדעראל־ה. געלבערט און רעוו. בערענהאלץ זענען קאָמיטעט מעמבערס. דער ניי אויסגעוועהלטער טער קאָמיטעט האט געזומען אויף זיך חשבו'ע און וויכטיגע ארבייט פון זעהן אלע אהן אויסנאהם אידען אין קוויבעק זאָלען זיך פארשרייבען אלס מיטגליעדער אין א. א. ה. פ.

עס איז מעהר ווי זיכער אז די מע־בעקער אידען וועלכע האבען שטענדיג זוכה געווען צו זיין פון די ערשטע מקו־פנים צו זיין די אידישע אנקומענדע אימיגראנטען. וועלען, מעהר ווי תמיד, פארשטעהן די וויכטיגקייט פון איצטיגען מאָמענט ווען אימיגראציע. דאס אויס־וואנדערען פון די אינבערפולטע מזרח אי־ראָפּעאישע לענדער, איז פשוט א פראָבע פון קיום האומה און וועלען צוזאמען בי־שטייערען זייער חלק אין דער ראָזיגע גרויסער און וויכטיגער נאציאנאלער אר־בייט.

דער שרייבער פון די דאזיגע שורות האט אין זיין רעדע אנגעוויזען אויף דער וויכטיגער ראל וואס די אידען אין דער פראָווינץ וועלען האבען צוזאמען בי־דער אין דער אויסגעזאגטער אר־בייט.

דער שרייבער פון די דאזיגע שורות האט אין זיין רעדע אנגעוויזען אויף דער וויכטיגער ראל וואס די אידען אין דער פראָווינץ קאנאדע אין אויסגעזאגטע אר־בייט.

* * *

מ'טוואך דעם 18טען יוני איז אין קוויבעקער שוהל פארגעקומען דער לעצ־טער קאנדידענ־ווייסאן מיטינג פון היינטיגען סעזאן און אויפ'ן דיזיגען מיטינג איז דער עקזעקוטיוו דירעקטאר פון אידישען אימי־גראנטען הילפס פאראיין, מר. א. י. פאל, ווי אויך דער שרייבער פון די דאזיגע שורות אויפגעוועהלט צו אדרעסירען די קוויבעקער אידען אין צוזאמענהאנג מיט דעם מעבערשיפ קאמפיין דער א. א. הילפס פאראיין פיהרט דורך אין דער קאנאדער פראָווינץ.

די שעה'דיגע רעדע פון מר. פאל האט ארומגענומען די גאנצע אידישע לאַ־גע אויף יענער זייט ים. ער האט אנגע־וויזען אז די מכה פון זעלבסטמאָרדען וואס איז ביי אידען שטענדיג פארקעכענט אלס א גרויסע זינד, איז ביי די אידען אין מזרח אייראָפּא געוואָרען א טאג טעגליכע דערשיינונג; אז דער דלות הייגט צו טאג אין פוילען און רוסלאנד האט קיין פאר־גלייך ניט אין דער געשיכטע. האט מיט ציפערען און לעבעדיגע פאקטען אנגעווי־זען אויף דער גרויסער נאציאנאלער אר־בייט וואס עס טוט די ארגאניזאציע פון קאנאדער אידענטום — דער א. א. ה. פ. און אויפגעפאָדערט פאר א געמיינזאמער אקציע פון אלע קאנאדער אידען אויפ'ן דאזיגען געביט. ער האט ספעציעל אנגע־מערקט אויפ'ן פאקט, אז ס'האלט ביים איינגעפיהרט ווערען אן אנדער פראצע־דורע אין די קאנאדער אימיגראציע רעגו־לאציעס און די קאנאדער אידען מוזען דעריבער זיין פעסט פאראיינינט אום צו

די בענק אף נאווא סקאשיא

אויסלענדישע דרעפטס געקויפט און פארקויפט

מיר האבען גרויסע פארביב־דונגען מיט אויסלאנד און מיר קאנען ארויסגעבען דראפטס פאר ענגלאנד, פראנקרייך, בייטשלאנד, עסטרייך, פוילען יוגאָסלאָ־וויע, טשעכא־סלאוואקיע, און כמעט אלע פרעמדע לענדער.

אונזערע אפישעלס געפינען זיך אין לאנדאן און יורק, דירעקטע טעלעגראַ־פישע "ווייערס" צו מאָנ־טרעאל און נויריארק, בעסטע עקסטשיינוג ריימס.

קאפיטאל — $10,000,000
רעזערוו — $20,000,000

THE BANK OF NOVA SCOTIA

קווין און מעקגיל סטריטס.
ת. פאטערלאנד, מענעדזשער
פפעריינג און דאנעס.
ס. פ. ניקאהם, מענעדזשער.

THE DOMINION BANK

עדלייך און ספעריינע עוו. ברענטש

לאדעט ספעציעל איין אין איהר ברענטש די פוהרים פון דעם דיסטריקט צו ווערען מעהר היימיש אין דער באנק. נעלט קיין אייראָפּא שיקען מיר צו די בילינסטע פרייזס. אויסגעצאהלט אין אמעריקאנער דאלארס, אדער ווי אזוי ביטע ווילט.

זעהט אונז אויידער איהר שיקט נעלט. איהר ווערט וויסטר פון שעדידען.

ס. קי. קוק, מענעדזשר

שטענדיג

דארפט איהר זוכען דעם רויט־גרינעם פעקעדזש ווען איהר קויפט קאָרן פלייקס. נאָר דאן זענט איהר זיכער אז ס'איז קעלאָגג'ס. די פלייקס מיט דעם „וואונדער" טעם, געפאקט אין דעם אינערליך וואקס־פארזיגעלטען פאפיר וואס האלט זיי שטענדיג ווי

פריש-פון-אויוועז

קעלאָגג'ס קאָרן פלייקס זיינען אבסאָ־לוט בשר אונטער דער השגחה פון אגודת הרבנים פון שאראנטאָ

Kellogg's

CORN FLAKES

* פערווירט מיט מילך אדער קרים. אויסערגעוועהנליך געשמאק מיט פרוכטען אדער האָניג

פארבעסערט אין געשמאק און טעם.